

Міністерство культури та інформаційної політики України
Національна бібліотека України для дітей

Дивосвіт Нестайкових пригод: до 90-річчя від дня народження

Матеріали
Всеукраїнського круглого столу для організаторів дитячого
читання

Київ – 2020

УДК 027.625(477):[021.4:8
Д 44

Відповідальна за випуск А.І. Гордієнко
Укладач Т.М. Кузілова
Літературний редактор О.А. Кадькаленко

Дивосвіт Нестайкових пригод: до 90-річчя від дня народження : матеріали
Всеукраїнського круглого столу для організаторів дитячого читання / Нац. б-ка
України для дітей ; уклад. Т. М. Кузілова. — Київ, 2020. — 112 с.

© Національна бібліотека України для дітей

Зміст

Адаменко Людмила Володимирівна

Світ пригод і фантазій Всеволода Нестайка 5

Беленькая Ганна Володимирівна, Кондратюк Світлана Григорівна, Літіченко Олена Дмитрівна

Світосприйняття дитини крізь

скло чарівних окулярів Всеволода Нестайка	11	Білаш Яна Анатоліївна
Дорослий друг дитячої фантазії	21	
Гажаман Наталія Олександрівна Біобібліографічний нарис «Всеволод Нестайко: «Я все життя писав саме для дітей – писав з любов'ю, болем і тривогою»	25	
Голенко Ірина Олександрівна Стежками пригод Всеволода Нестайка, або Віртуальна подорож для невтомних читачів.....	31	Гордієнко Алла Іванівна
Всеволод Нестайко: Той, що створив епоху. Той, що став епохою	35	
Дунай Людмила Леонідівна Сонячний класик української дитячої літератури	38	
Зайко Наталія Григорівна Виховний потенціал книг сонячного казкаря	41	
Кадюк Ніна Миколаївна Мрія і дійсність, смішне і комічне в країні вічного дитинства Всеволода Нестайка.....	46	Качак Тетяна Богданівна Нестайкові традиції у сучасній українській прозі для дітей та юнацтва .....
Володимирівна Жанр детективу у творчості Всеволода Нестайка	63	Кизилова Віталіна
Косенко Інна Миколаївна Серйозні справи веселих пригод: твори В. Нестайка як інструмент залучення дітей до читання	71	Куманська (Смаль) Юлія Нестайкова екологія: екологічні мотиви
у творчості Всеволода Нестайка	75	
Кунцяк Жанна Володимирівна Візерунок уяви та фантазії від В. Нестайка	80	
Марченко Ірина Миколаївна Казкова тусовка у бібліотеці – шлях до виховання добротою	83	
Мефодюк Наталія Анатоліївна Творча магія Всеволода Нестайка	87	Петренко Ольга Борисівна
Всеволод Нестайко – лідер читацького інтересу українських дітей: соціологія читання	89	Тянутова Тетяна Вікторівна
Чарівник країни доброти	96	
Усатенко Леся Василівна Від фантазії і мрії до мудрості й добра (з досвіду роботи КЗК «Міська дитяча бібліотека» Криворізької міської ради)	99	
Чорноморець Лілія Володимирівна «Еліксир радості» Всеволода Нестайка	102	
Шамаріна Тетяна Василівна Книги, які повертають у дитинство	105	

ДАМЕНКО Людмила Володимирівна,

завідувач відділу розвитку підліткового читання КЗК «Донецька ОБД»

БЕЛЕНЬКА Ганна Володимирівна, завідувач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор

КОНДРАТЮК Світлана Григорівна, старший викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук

ЛІТЧЕНКО Олена Дмитрівна, викладач кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук

Світосприйняття дитини крізь скло чарівних окулярів Всеволода Нестайка

Сказати про «культового» чи просто найпопулярнішого вітчизняного автора для дітей Всеволода Нестайка – завдання вкрай відповідальне та складне. У банальні фрази, помежовані епітетами, метафорами та іншими художніми засобами, тут не вберешся. Про непересічну особистість, що теплом своєї душі зігриває мільйони дитячих сердець, хочеться розповісти як про митця. Тож спробуємо зробити невеличкий сухий екскурс у теорію й розібратися, що є мистецтво і кого можна назвати митцем.

На думку одних науковців, мистецтво – це особливий вид духовнопрактичного освоєння дійсності за законами краси. І особливість такого освоєння полягає у використанні художньо-образної форми, де образ – це концентрат мистецького бачення та переживання. Цікаво, що саме художній образ виступає реалізацією інтуїції, і через нього можна естетично осягати та моделювати світобудову. Принагідно зазначимо, що ані наука, яка пізнає світ за допомогою логіки, ані практика повсякденного побуту, що послуговується здоровим глуздом та почуттями, цього зробити не можуть. А ще мистецтво — одна з форм суспільної свідомості; вид людської діяльності, що відбиває дійсність у конкретно-чуттєвих образах, досконале вміння в якійсь справі, галузі; майстерність. Митець – особа, яка займається мистецтвом (дійсністю) і досконало транслює емоційні інтуїтивні знання у форму художніх образів. Чи можемо ми назвати Всеволода Нестайка митцем? Спробуємо дати відповідь на це запитання у формі риторичних питань:

Чи був Всеволод Нестайко сучасним? Чи писав він про оточуючу дійсність? Чи знайшла ця дійсність відображення у його творах?

Чи мав досконале вміння у справі творення слова? Чи вистачить пальців рук, щоб назвати художні засоби, що використовував у власних творах? А як щодо прийомів художнього творення? Чи багато їх у творчості письменника?

Чи був чуттєвим у створенні художнього образу? Чи розповідав про світ емоцій, що притаманний людській істоті? Чи викликав емоції своїми творами?

А як щодо майстерності? Чи потрібен тлумачний словник, щоб зрозуміти прочитане? Чи легко та барвінково сприймається його слово?

Це питання репродуктивного рівня з однозначною відповіддю, а як щодо творчих питань (за технологією Блума)?

Чому творчість митця близька, тепла, лагідна? Як мав писати автор, щоб його твори завжди були актуальними? Чому мистецький доробок актуальний і у XX і у XXI столітті?

Насамперед справжнє мистецтво зображує не тільки те, що доступне безпосередньому сприйняттю, але й передає розвиток подій у часі, певну фабулу, розгорнуту оповідь, тому й містить елементи передбачення. Як же без нього? Мистецькі твори базуються на особливому емоційноінтуїтивному сприйнятті. Якщо заглибитися у поняття інтуїція, то тут теж можна відкрити багато цікавих речей. Вони непомітними стрічками пов'яжуть творчість митця з власним дитинством, допоможуть авторові упродовж усього життя видобувати з генетичного коду найвлучніші слова, що будуть зрозумілими й близькими кожному читачеві. Можливо, мистецький секрет Всеволода Нестайка ще й у спадковості: мати

– філолог (вроджений хист до слова), а тато – січковий стрілець (натура незламна, войовнича, емоційно наснажена). Так чи інакше, але Нестайко передбачав майбутнє, і це факт. Він як справжній митець уміло розкриває духовний світ людини, її психологію.

Ми – мешканці сучасного, наші батьки, бабусі й дідусі – минулого, а от діти – наше майбутнє, їм жити у майбутньому, їм його творити. Нестайко пише про дітей і для дітей, саме тому він так чітко уявляє майбутнє, тому його можна абсолютно сміливо назвати чарівником, що крізь призму власних окулярів чітко бачить майбутніх діток, розуміє їхню психологію, відчуває душу.

На його думку, майбутнє – тепле, лагідне, чарівне, усміхнене, близьке до сучасного, але нестримне, швидке, напружене, інколи непередбачуване, добре, таке, що не сприймає насилля, безумовно улюблене та приємне... Які вони, сучасні діти? Якими їх вбачав справжній митець?

Нестайко заповідливо вбачав, що і сучасні, і колишні, діти не визнаватимуть авторитарної влади дорослих, тому герої його творів незалежні та самостійні в прийнятті рішень, не зважаючи на вік. Вони створюють власний світ та керують ним, у них не тільки власна школа, а й власна країна («Пригоди у лісовій школі», «В країні сонячних зайчиків»). Всеволод Зиновійович не тільки не спростував, а навпаки логічно підтвердив думку про те, що дорослий не є носієм ані знань, ані істин, отже може помилятися. Будь-яка істина у сучасному світі піддається сумніву, а з'ясувати істину в інформаційному у полі просто неможливо. То що ж робити у цьому випадку? Як допомогти дитині орієнтуватись у цьому просторі? Приймати вірні рішення? Адже загальновідомо, що ми – це та інформація, яку споживаємо. Відповідь проста на словах, але складна у дії. Потрібно формувати ціннісний світогляд дитини, який допоможе їй у майбутньому обирати, фільтрувати і використовувати інформацію. Ці складні речі починаються з читання дитячої книги. Нестайко подекуди інаксовно (у формі казки), а інколи й прямо (у жанрі повісті) розповідає про дорослий світ дітям. Він розуміє, що з раннього віку дітей необхідно залучати до читання. Що дитяча книжка – це не тільки політ авторської фантазії, а це ще й засіб розвитку та формування особистості. Навіть зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу нісенітницею буде звучати думка про те, що сучасні діти нададуть перевагу гаджетам, а не процесу пізнання оточуючого світу. Сьогодні науковці стверджують, що для дітей раннього та дошкільного віку найважливіше – це процес пізнання, а хто буде провідником у світ знань залежить від дорослого, який поруч з дитиною. Прищепити любов до книги мають найважливіші люди на цьому етапі життя дитини – батьки, рідні.

Чи маємо сьогодні в Україні проблеми з дитячою книгою? На жаль, так. І цей процес поглиблюється в першу чергу тому, що саме дорослі не володіють достатнім рівнем компетентності для роботи з дитячою книжкою. Видавці дитячих книжок відзначають, що в Україні надзвичайно низький попит на дитячі книжки-картинки, їх навіть знімають з черги видань, незважаючи на те, що в країнах Європи такі книжки користуються надзвичайною популярністю. Такі собі віммельбухи («мерехтливі книжки») – розвивальні книжки-розглядалки для дітей з яскравими, деталізованими, максимально насиченими візуальною інформацією ілюстраціями. Вони користуються великою популярністю в німецьких сім'ях. А в Україну вони прийшли на початку 2000-х років. Цей вид книжок наповнений деталями, має героїв, з якими відбуваються цікаві та кумедні події протягом дня, місяця, року, що дає можливість дитині кожного разу поновому «читати» картинку і вигадувати нові історії. Основне призначення такої книжки – ознайомлення з навколишнім світом, розвиток мовлення та уяви, комунікація. З раннього віку спеціалісти у сфері дошкільної освіти рекомендують починати читати дітям книги. Як це найліпше зробити? Посадіть дитину на коліна, пригорнувши до себе, відкрийте книгу і пориньте в дивовижний світ пригод. У цьому віці зміст казки чи оповідання є другорядним, основним є спілкування, яке відбувається з дорослим через слово, фізичний контакт. Важливо створити позитивну атмосферу, пов'язану з книгою, продемонструвати зацікавленість, готовність приділяти увагу. Діти переймають інтерес дорослого, отримують задоволення від спільної діяльності, таким чином розвивається інтерес до читання. Секрет роботи з книжкою-картинкою полягає у вмінні поставити запитання до картинки, самостійно вигадати небанальну розповідь. Така розповідь має бути близькою, забезпечувати процес комунікації, що іноді не просто навіть для дорослого. Отже, дорослі мають збагнути, що книжка – це незамінний засіб спілкування з власною дитиною.

На жаль, в Україні такі книжки поки не користуються великою популярністю, бо батьки не знають, що з ними робити. Вони не розуміють усіх зисків такої книжки: вона може бути веселою та сумною (залежно від настрою та складеної історії), її можна багатократно читати по-різному, зачитуючи до дірок, можна з її допомогою грати, вчитися рахувати, розвивати мислення, мовлення, уяву, фантазію, пам'ять, логіку. А що ж наш митець щодо питання книжок, які містять значну частину ілюстративного матеріалу? Він з особливою увагою ставиться до ілюстрацій власного тексту, незважаючи на дефіцит гарних ілюстраторів, ще раніше починає використовувати дитячі ілюстрації до власних творів, увівши в текст картинку від ровесників-читачів, привабивши цим до кола читання дорослих, наблизивши їх до розуміння питань дитячої психології, зокрема процесу сприйняття. Митець намагається пояснити, що ілюстрація у дитячій книзі може бути сформована не тільки професійним художником, а й дитиною, що зробить текст більш сприйнятним, зрозумілішим для дитини та змусить дорослого стати на одну сходинку з нею. Ілюстрації творів Всеволода Нестайка мають свою особливу красу.

Ще один аспект роботи з книжкою полягає у тому, що дорослі, на жаль, помиляються, вважаючи себе безперечним авторитетом для дітей уже лише тому, що вони дорослі. Намагаються утримувати свою владу через страх та залякування. І ці питання знавець дитячого українського детективу та пригодницької повісті теж висвітлює у своїх творах. Ще одна поширена проблема – це постійна демонстрація «умовної» любові до дітей. Сьогодні в соціальних мережах батьки і діти позують на фото, демонструючи щастя та задоволення, створюючи ілюзію щасливого дитинства. Проте, чи справді це так? Досить часто за щасливим позуванням стоять зовсім інші емоції: страх, біль, образа. Нестайко ж не соромиться називати речі справжніми іменами, адже дітям так важливо розуміти різницю між уявним та реальним. Навіщо вводити в оману маленького читача, руйнувати стан психічного спокою та комфорту невідповідністю реальному світу, збиваючи з пантелику.

А ще автор казав, що був би щасливим, коли б хоч одна дитина, прочитавши його книжки, перестала відчувати страх і самотність. Сучасні діти мають «швидкісний» інтелект (IQ = 130), мисленнєві операції у них розвиваються комплексно: діти мислять блоками, модулями, квантами, а обсяг довготривалої пам'яті суттєво збільшився. Вони вміють швидко перемикає увагу, але її фокус здатні тримати не більше 7 – 8 секунд. Саме тому Нестайко так майстерно та захопливо навчився грати словами, використовувати кумедні, сюжетоуявні імена (Телебаба Яга, Фея Книжана, Добродай і Чаромрій, Хрюся

Кабанюк, Раїска Мняу, Бегемот Гіпопотамович, Чаклун-ЖартунПеревертун...). Назвав ім'я, а уява вже підтягнула цілий блок інформації про героя: його характер, звички, манеру поведінки, вподобання. Такий прийом дозволяє зекономити час, не надто напружувати увагу (не утримувати її довго на особливостях характеру героя), а отже відповідає психологічним характеристикам, притаманним новому поколінню.

Науковці стверджують, що сучасні діти:

- мають фрагментарні знання, констатується зниження рівня (відсутність) глибокого, системного, мислення (розуміння взаємозв'язку, взаємообумовленості, підпорядкування процесів і явищ навколишнього світу);
орієнтуються на швидкість отримання результату, а не на якість;
- постійно потребують нової інформації і періоду відпочинку (перезавантаження);
- легко збудливі та недостатньо володіють власними емоціями, слабо розвинена емоційна сприйнятливості до людей навколо;
- більш наполегливі, у порівнянні з батьківським поколінням, у досягненні мети, можуть бути агресивні;
- мають високу самооцінку, не сприймають критики та повчання.

Саме тому митець обирає для себе жанр пригодницької повісті та детективу, де стрімкість розвитку сюжету, його напруженість мають найвищий ступінь. А ще ми знаємо про те, що всі люди сприймають інформацію по-різному, з орієнтацією на домінуючий репрезентативний канал (візуальний, аудіальний, кінестетичний чи ольфакторний). І в цьому питанні Нестайко теж попереду, бо він знає з власного досвіду, що всі дітки непосидючі та рухливі, тому й створює динамічні тексти у яких маленькі кінестетики (а у дітей від природи кінестетичний тип сприймання переважає) знаходять велику кількість дієслів, що зрозумілі та легкі у сприйнятті для них. Мова Нестайкових творів – сучасна, проста, зрозуміла, близька, у якійсь мірі довірливо-сленгова, актуальна. Вона не напружує, а навпаки легко й динамічно вводить дитину у світ художнього слова. Слово Всеволода Зіновійовича сповнене особливої музики, бадьорої, енергійної, у ритмі *vigoso*. Воно насичене алітераціями (Бровко Борисович, Колька Колючка...). А ще в книжках українського метра багато діалогів, що змушують дитину відчувати себе співучасником подій, що висвітлюються у творі.

Для Нестайка книга і твір – це одне нероздільне ціле, тут й ілюстрація, і текст, і мова, і зміст поєднані у невимовній простій красі життя.

Митець чітко розуміє, що ефективна взаємодія дорослих і дітей ґрунтується на безумовній любові; повазі і врахуванні інтересів кожного члена сім'ї; розвитку самостійності та ініціативності дитини, що сьогодні підтверджено багатьма науковцями.

Твори письменника рясніють п'ятьма мовами любові дорослих до дітей (за Гері Чепменом): забезпечують фізичний контакт, містять у собі слова заохочення та подарунки, випромінюють безроздільну увагу, завжди нададуть допомогу під час вирішення складних завдань.

Читач не може не закохатися в самого автора, який є головним героєм й часто розповідь веде від себе, адже це один з найефективніших способів уникнення конфронтації – побудова «Я-повідомлень». Такий прийом, на думку психологів, допомагає дитині краще розуміти почуття (емоційний стан) батьків; усвідомити, як її поведінка впливає на оточення; у такий спосіб розвивається чутливість дитини. А ще я-повідомлення допомагають батькам зрозуміти, що іноді вони просто «чіпляються» до дітей, бо не можуть сформулювати, які негативні наслідки поведінки очікують на малечу. Найголовнішим завданням для дитини, як і дорослого, є вміння навчитися активно слухати. У дошкільному віці дитина є активним слухачем та цілком поринає у сюжет книги. Вона вчиться співпереживати героям, розуміти їхні дії, емоції. Тож хочеться допомогти дорослим, щоб вони могли уникнути типових помилок під час слухання. Не використовуйте наступні дії:

1. Наказ, розпорядження на слухання книжки (така дія одразу викликає нотку агресії у слухача замість позитивного налаштування).
2. Строге попередження, погроза. Повідомлення дитині про наслідки її поведінки (дає зрозуміти, що процес відбувається за чужої волі, а не з власного бажання).
3. Нотації, повчання.
4. Підказки (не руйнуйте процес розвитку творчої уяви).
5. Приклади з власного життя, апеляція до здорового глузду (пам'ятайте, що ви не є носієм абсолютної істини).
6. Осуд, критика, незгода (залишайте власні коментарі при собі, не розпорошуйте увагу дитини).
7. Похвала, згода (послаблює увагу).
8. Насмішки, іронія, образливі зауваження (формує поверхове ставлення до процесу читання).
9. Спроба пояснити причину поведінки, висновки (заважає розвивати мислення, опановувати навичками аналізу).
10. Гумор, спроба перевести розмову на іншу тему (нівелює естетичний вплив художнього твору).

Натомість заохочуйте дитину до активного слухання такими діями:

1. Демонструйте власну зацікавленість.
2. Підтримуйте прагнення до розповіді.

3. Використовуйте доброзичливий тон і конструкції: Я розумію ...Так ... Це цікаво ...Будь ласка, продовжуй...
4. Показуйте, що ви запам'ятовуєте почуте, що ви вловлюєте факти (повторюйте основні думки, підкреслюючи важливі факти).
5. Відображайте емоції, які відчуває дитина.
6. Зберіть воедино всі важливі думки, факти; узагальніть основні міркування і почуття дитини.

Тільки у такий спосіб можлива тріада комунікації: автор-батькидитина.

Підсумовуючи, пропонуємо до вашої уваги «мереживо» взаєморозуміння з дитиною, що ґрунтується на кращому досвіді педагогів та психологів і безпосередньо відображається у творчості унікального українського письменника Всеволода Нестайка. Насамперед, це безумовна любов до дитини. Незважаючи ні на що, дитина має розуміти, що її люблять, для вас вона – найкраща!

Важливо знати і розуміти особливості сучасних дітей, їх потреби та інтереси, враховувати змінні характеристики кожного покоління, проте пам'ятати, що незмінними залишаються загальнолюдські цінності. Кожна дитина потребує любові, поваги і спілкування, що так легко і природно можна організувати за допомогою дитячої книги. Під час спілкування та спільної діяльності дитина отримує можливість розділити Ваші інтереси, розуміння певних речей, цінностей (в нашому випадку цінність хорошої книги, мистецького твору), що в майбутньому складе основу довірливих і щирих стосунків у тріаді: автор-дитина-книга, авторитет якої не зможуть похитнути інші люди чи життєві обставини.

У ситуації спілкування з дитиною дорослий має розуміти себе, свої почуття, емоції, бути відкритим, здатним до активного слухання.

Важливо уміти говорити з дитиною про проблеми, висвітлені у творі, вислуховувати її думку, доносити власне розуміння, переживання. А ще орієнтуйтеся на твори справжніх митців, які завжди будуть актуальні, прищеплюватимуть любов до книги, дозволять смакувати добірною барвінковою мовою, емоційно насичуватимуть, розвиватимуть психічні властивості вашої дитини.